

УДК 323.28:351.75

Р. В. Кізян

заступник начальника
Київського факультету
Національної академії Національної гвардії України

С. В. Бєлай

доктор наук з державного управління, професор,
заступник начальника факультету з навчально-методичної
та наукової роботи
Київського факультету
Національної академії Національної гвардії України

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОБҐРУНТУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ АНТИТЕРОРИСТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У статті здійснено історичний аналіз сучасного поняття «тероризм». Обґрунтовано актуальність дослідження з розвитку організаційного механізму державного управління системою антитерористичної безпеки України. Розроблено концепцію дослідження та надано схему логіки дослідження щодо обґрунтування організаційного механізму державного управління системою антитерористичної безпеки України.

Ключові слова: державне управління, система антитерористичної безпеки населення, організаційний механізм державного управління, безпека населення.

Постановка проблеми. Сьогодні все частіше демонструє зростання терористичних атак, а згодом військових конфліктів, що ґрунтуються на процесах глобалізації. Збройні конфлікти у Північній Африці викликані так званою «Арабською весною», терористичні акти в країнах Європейського Союзу вчергове довели, що «крайній ісламський радикальний світ» готовий до активних терористичних атак проти світової глобалізації. Отже, злиття європейської та арабської цивілізацій не може відбуватися без збройних конфліктів.

На жаль, Україна не є винятком у цьому гострому проблемному питанні. Незворотна глобалізація зближує нашу державу з Європейським Союзом. При цьому Російська Федерація не готова прийняти євроінтеграцію України, як наслідок, збройна агресія в окремих районах Донецької та Луганської областей. Крім того, в умовах збройного протистояння й на іншій території України виникають кризові ситуації, що мають ознаки терористичних актів.

Отже, реалії сучасних політичних течій в Україні, наявність сепаратистських рухів, поглиблення розшарування населення за політичними протиріччями, збройний конфлікт на

Сході України, анексія Криму, геополітичний вплив тощо створюють усередині держави значну кількість загроз терористичного характеру.

Таким чином, на сьогоднішньому етапі розвитку демократичного українського суспільства питання безпеки виходять на передній план. Особливе місце в системі забезпечення національної безпеки держави посідає антитерористична безпека. Належний рівень забезпечення держави та населення від антитерористичних загроз є запорукою сталого розвитку суспільства.

За таких умов актуальність дослідження обраної теми визначається необхідністю забезпечення належного рівня антитерористичної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань протидії тероризму було приділено значну увагу в працях вітчизняних та зарубіжних учених. Праці І.М. Рижова, В.В. Крутова, М.П. Стрельбицького, О.А. Шевченка, С.О. Кузніченка, О.С. Шаптали, Д.В. Талалая, В.В. Мацюка, І.В. Євтушенка, С.С. Кудімова, І.І. Мусієнка, А.А. Тупікова та ін. учених були присвячені питанню запобігання виникнення терористичних актів та мінімізації їх наслідків. Проблеми поширення міжнародного

тероризму розглядалися в працях О.К. Кроніна, К.Л. Шимка, Ф.М. Могаддама, Л. Тіо. Проблематиці реагування військових формувань та правоохоронних органів на загрози терористичної спрямованості досліджувалися в працях Ю.В. Дубка, О.В. Гуляка, О.Г. Комісарова, М.Б. Саакяна, Ю.П. Бабкова, В.М. Бацамута, Г.А. Дробахи, О.В. Лавніченка, І.О. Кириченка, С.Т. Полторака, О.М. Шмакова та ін.

Вченими зроблено значний внесок у дослідження проблем державного управління системою антитерористичної безпеки України, однак вони вивчали окремі питання реагування на терористичні загрози. Тому комплексного дослідження щодо опрацювання організаційного механізму державного управління системою антитерористичної безпеки України не проводилося, що зумовило вибір теми та її актуальність. Вказані питання потребують проведення окремого дослідження та розробки відповідних теоретичних і практичних рекомендацій.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження теоретико-методологічних засад обґрунтування організаційного механізму державного управління системою антитерористичної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. Останні події в світі наочно показують зростання терористичних атак. Тероризм – це явище, яке ґрунтується на руйнуванні й насильстві та призводить до виникнення і загострення збройних конфліктів. Тому з метою визначення теоретико-методологічних засад обґрунтування організаційного механізму державного управління системою антитерористичної безпеки більш детально розглянемо поняття «тероризм».

«Терор» походить від латинського «terrere» й означає «лякати». Уперше в історії терор згадується за часів Римської імперії у 105 р. до н.р., коли терор кімбрійців був жахливий і навів паніку та викликав надзвичайний стан у Римі у відповідь на наближення воїнів племені Кімбрі. Якобінці застосували цей прецедент терору у період Французької революції. Після того як якобінці втратили владу слово «терорист» стало лайливим. Хоча терор був організований урядом, за нашого часу «тероризм», як правило, відносять до вбивства невинуватих людей таким чином, щоб створити медіа-видовище. Це значення може бути віднесене до Сергія Нечаєва, який описав себе як «терорист». Нечаєв заснував російську терористичну групу «Народна Відплата» у 1869 р. [1].

У листопаді 2004 р. Радою Безпеки ООН тероризм визнано як будь-який акт, «...призначений для заподіяння смерті або тяжких тілесних ушкоджень цивільним особам або некомбатантам з метою залякати населення чи змусити уряд чи міжнародну організацію вчинити або утриматися від будь-якої дії» [1].

На цей час немає узгодженого на міжнародному рівні визначення тероризму. Загальні його визначення стосуються тільки тих актів насильства, які призначені створити атмосферу страху. Ці акти відбуваються з ідеологічною метою (на відміну від одиничного нападу) і навмисно ігнорують безпеку некомбатантів (цивільних осіб) [1].

Деякі визначення тероризму також охоплюють акти незаконного насильства і війни. Історія терористичних організацій свідчить про те, що вони не вибирають тероризм для своєї політичної ефективності. Індивідуальні терористи, як правило, більш мотивовані прагненням до соціальної солідарності з іншими членами своєї організації, ніж політичними платформами або стратегічними цілями, які часто є нечіткими і невизначеними.

Загалом, цілями терористичного акту є не жертви, які гинуть або отримують каліцтва в результаті нападу, а уряд, громадськість або групи, серед яких терористи сподіваються поширити реакцію, таку як страх, відсторонення, заляканість, радикалізація, сепаратизм тощо [2, с. 32].

Хоча тероризм є терміном відносно недавнього походження, явище, ймовірно, так само старе, як політичне насильство. Можна знайти акти в стародавньому світі, які відповідали б сучасним визначенням тероризму [3, с. 319].

Отже, можна зазначити, що ціллю здійснення терористичних актів насамперед є уряд та громадськість. У цьому аспекті побудова ефективної системи антитерористичної безпеки є найголовнішим завданням органів державної влади. Органи місцевого самоврядування та громадськість теж не стоять осторонь від цієї проблеми, а тому обґрунтування теоретико-методологічних засад розроблення організаційного механізму державного управління системою антитерористичної безпеки України є вкрай актуальним.

Визначення загальної концепції проведення дослідження з обґрунтування організаційного механізму державного управління системою антитерористичної безпеки України доцільно традиційно розпочати з формулювання загальної наукової проблеми.

У науковій літературі першоджерелами наукових проблем виступають насамперед протиріччя самої об'єктивної реальності, а саме предмета та об'єкта [4, с. 10; 5].

Отже, об'єктом дослідження визначаємо державну політику у сфері забезпечення антитерористичної безпеки України, предметом – організаційний механізм державного управління системою антитерористичної безпеки України.

Зазвичай наукова проблема конкретизується в поняттях «проблемна сфера» (проблемне поле) і «проблемна ситуація». Проблемну сферу окреслює деякий «предметно-просторовий кордон», в межах якого можна сформулювати і вирішити цю проблему [4, с. 11; 5].

Проблемною сферою в дослідженні виступають процеси державного управління щодо попередження виникнення та мінімізації наслідків терористичних загроз у сучасному українському суспільстві.

Проблемна ситуація – ситуація, коли відома науці проблема не може бути вирішена традиційними способами і шляхами. І.Г. Герасимов виділяє три можливі випадки, коли виникає проблемна ситуація в науці:

1) подальший розвиток досліджень потребує розроблення більш широкої теорії, що дає змогу узгодити різні галузі знань і вказує на ширшу сферу застосування раніше розроблених теорій;

2) відкриття принципово нових фактів, необхідність їх теоретичного осмислення та пояснення;

3) не вдається подолати розбіжність між фактами і принципами, теоріями, законами, що використовують для їх пояснення [6, с. 93].

Відповідно до зазначених випадків проблемна ситуація щодо обґрунтування організаційного механізму державного управління системою антитерористичної безпеки України належить до першого випадку, отже, подальший розвиток досліджень потребує розроблення більш широкої теорії, що дає змогу узгодити різні галузі знань і вказує на ширшу сферу застосування раніше розроблених теорій. Тому дослідження доречно виконувати в міждисциплінарній галузі знань державного (публічного) управління.

Загальноприйнято, що розв'язування наукової проблеми починається з дослідження окремих наукових задач і закінчується дослідженням основної задачі, що повністю і визначає проблему дослідження. Отже, наукова проблема формулюється таким чином. У суспільстві є вірогід-

ність виникнення терористичних актів і органам державної влади, місцевого самоврядування у взаємодії з громадськістю необхідно впроваджувати відповідні механізми державного управління з реагування на зазначені загрози. Тому необхідно:

1) крізь призму науки державного управління здійснити дослідження теоретико-методичних засад управління системою антитерористичної безпеки України;

2) здійснити аналіз сучасного стану організаційного механізму державного управління системою антитерористичної безпеки України;

3) обґрунтувати напрями удосконалення організаційного механізму державного управління системою антитерористичної безпеки України.

Для розв'язування загальної проблеми у сформульованому вигляді необхідно вирішити низку окремих наукових задач, зокрема:

– дослідити історію виникнення, сутність та роль системи антитерористичної безпеки України;

– розкрити основні поняття та визначення в системі антитерористичної безпеки України;

– визначити механізми державного управління системою антитерористичної безпеки населення;

– охарактеризувати правове забезпечення управління системою антитерористичної безпеки України;

– обґрунтувати організаційні засади діяльності суб'єктів системи антитерористичної безпеки України;

– вивчити стан впровадження демократичного цивільного контролю у систему антитерористичної безпеки населення України;

– здійснити адаптацію міжнародного досвіду управління системою антитерористичної безпеки України;

– сформулювати концепцію розвитку організаційного механізму державного управління системою антитерористичної безпеки України;

– визначити проблемні питання та розробити шляхи удосконалення організаційного механізму державного управління системою антитерористичної безпеки України.

Вирішення наукових завдань має підтвердити гіпотезу дослідження, якою є припущення, що виникнення терористичних актів у регіонах держави визначається ефективністю функціонування механізмів державного управління системою антитерористичної безпеки України.

Рис. 1. Схема логіки дослідження щодо обґрунтування організаційного механізму державного управління системою антитерористичної безпеки України

Концепцію дослідження визначаємо, спираючись на вимоги логіки, послідовність розв'язування поставлених задач та обґрунтованість вибору методів дослідження.

Концепцію дослідження можна подати такими кроками:

- аналіз сформульованих задач і встановлення логічних зв'язків між ними, виходячи із загальної проблеми дослідження та очікуваних результатів;
- визначення послідовності розв'язування окремих наукових та прикладних задач;
- вибір і обґрунтування методів дослідження для розв'язування задач з урахуванням їх особливостей;
- розв'язування задач, аналіз отриманих результатів, розроблення рекомендацій щодо їх запровадження [7, с. 60].

Відповідно до аналізу сформульованих задач і встановлення логічних зв'язків між ними, виходячи із загальної проблеми дослідження та очікуваних результатів, отримуємо схему логіки дослідження (див. рис. 1).

Для виконання поставлених завдань використовуються загальнонаукові та спеціальні методи дослідження:

- історичної аналогії – для дослідження виникнення системи антитерористичної безпеки;
- логіко-семантичний – для розкриття основних понять та визначень у системі антитерористичної безпеки України;
- системного аналізу – для визначення механізмів державного управління системою антитерористичної безпеки;

– правового аналізу – для вивчення правового забезпечення управління системою анти-терористичної безпеки України;

– структурно-функціонального аналізу – для обґрунтування організаційних засад діяльності суб'єктів системи антитерористичної безпеки населення України;

– структурно-логічний – для вивчення стану впровадження демократичного цивільного контролю у систему антитерористичної безпеки України;

– порівняльного аналізу – для здійснення адаптації міжнародного досвіду управління системою антитерористичної безпеки населення;

– SWOT-аналізу – для розроблення концепції розвитку організаційного механізму державного управління системою антитерористичної безпеки України;

– синтезу та узагальнення – для формування проблемних питань та шляхів удосконалення організаційного механізму державного управління системою антитерористичної безпеки України.

Інформаційно-аналітичною основою дослідження є законодавчі та підзаконні акти держави, які регулюють питання, пов'язані з питаннями забезпечення антитерористичної безпеки, наукові здобутки вітчизняних і зарубіжних дослідників, статистичні дані органів державної влади та власні авторські дослідження.

Наукова новизна дослідження визначається розробленням конкретних практичних рекомендацій, науково обґрунтованих пропозицій щодо вирішення проблемних задач функціонування та розвитку організаційного механізму державного управління системою антитерористичної безпеки України.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що отримані положення можуть бути використані:

– у науковій роботі – для подальшого дослідження організаційного механізму державного управління системою антитерористичної безпеки України;

– у навчальному процесі – під час викладання дисциплін з тематики забезпечення антитерористичної безпеки України;

– у практичній діяльності – для розробки пропозицій з підвищення ефективності діяльності суб'єктів системи антитерористичної безпеки України.

Висновки і пропозиції. На основі зазначеного в підрозділі можна дійти висновків.

1. Загальнотеоретичний і методологічний рівні розгляду досліджуваного питання дали змогу сформулювати низку положень, які сприяють повному розумінню проблеми обґрунтування організаційного механізму державного управління системою антитерористичної безпеки України.

2. Проекція загальнотеоретичних і методологічних положень та висновків, зроблених у процесі дослідження, дають змогу одержати низку наукових результатів (моделей, методик, методів), що сприяють ефективному функціонуванню механізму державного управління системою антитерористичної безпеки України.

3. Для розв'язання загальної проблеми сформульовано низку наукових та прикладних завдань, наведено концепцію проведення досліджень та сформовано схему логіки дослідження, що є запорукою проведення подальших напрацювань, які будуть спрямовані на розроблення теоретико-методологічних засад управління системою антитерористичної безпеки України.

Список використаної літератури:

1. Fathali M. Moghaddam. How globalization spurs terrorism. The lopsided Benefits of "One World" and Why That Fuels Violence. Part one. The global context of terrorism. 2008.
2. Audrey Kurth Cronin. Behind the Curve: Globalization and International Terrorism. *International Security*, Vol. 27, No. 3, (Winter, 2002–2003).
3. Keith L. Shimko. *International Relations: Perspectives and Controversies*. Chapter 12. International Terrorism. 2009.
4. Алиев У.Ж. Методология построения общепредметной модели научной дисциплины (к обоснованию теоретической экономики). *Теоретическая экономика*, 2011. № 4. С. 8–18. URL: <http://www.theoreticaleconomy.info/articles/364.pdf>
5. Алиев У.Ж. Предмет и структура теоретической экономики: дис. ... д-ра экон. наук: 08.00.01; Университет «Туран». Алматы, 2006. 396 с. URL: <http://diss.rsl.ru/c1i3z/06/0046/060046017.pdf>
6. Герасимов И.Г. Структура научного исследования: (философский анализ познавательной деятельности в науке) М.: Мысль, 1985. 218 с.
7. Медвідь М.М. Механізм регулювання зайнятості у військових формуваннях та правоохоронних органах спеціального призначення: монографія. Х.: Національна акад. НГУ, 2014. 346 с.

Кизян Р. В., Белай С. В. Теоретико-методологические основы обоснования организационного механизма государственного управления системой антитеррористической безопасности Украины

В статье осуществлен исторический анализ современного понятия «терроризм». Обоснована актуальность исследования по развитию организационного механизма государственного управления системой антитеррористической безопасности Украины. Разработана концепция исследования и представлена схема логики исследования по обоснованию организационного механизма государственного управления системой антитеррористической безопасности Украины.

Ключевые слова: государственное управление, система антитеррористической безопасности населения, организационный механизм государственного управления, безопасность населения.

Kizian R. V., Bielai S. V. Theoretical and methodological bases of the organizational mechanism of the public administration of anti-terroristic security system of Ukraine

The article analyzes the historical concept of "terrorism". The research on the development of the organizational mechanism of public administration of the anti-terrorist security system of Ukraine is substantiated. The concept of the research was developed and the scheme of the logic of the research on the substantiation of the organizational mechanism of public administration of the anti-terrorist security system of Ukraine was provided.

Key words: public administration, system of antiterrorist security of population, organizational mechanism of public administration, population security.